

Warszawa 01.04.2019

Prof. dr. hab. n. med. Alfred Owoc
Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim
Polskie Towarzystwo Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego - Prezes

Recenzja rozprawy doktorskiej

Lek. stom. Mirosława Niedzina

**pt.: „Dynamika oraz czynniki warunkujące używanie e-papierosów wśród młodzieży -
wyniki kilkuletniej obserwacji”**

Promotor:

Prof. dr hab. n. med. Kinga Polańska
Zakład Higieny i Promocji Zdrowia
Katedra Higieny i Epidemiologii
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska dotyczy bardzo ważnego i jednocześnie powszechnego problemu jakim jest używanie papierosów elektronicznych przez młodzież szkolną. Pomimo, że e-papierosy w swoim założeniu miały służyć jako jedna metod wspierających rzucanie palenia, niespodziewanie zyskały ogromną popularność wśród osób nigdy niepalących lub jako uzupełnienie papierosów tradycyjnych (np. w miejscach publicznych, w których zgodnie z ustawą obowiązywał zakaz palenia). Dodatkowe czynniki takie jak: brak regulacji prawnych i tym samym łatwość dostępu dla osób poniżej 18 roku życia; szeroko prowadzona kampania reklamowa adresowana zwłaszcza do ludzi młodych oraz sam design produktu i wzbogacanie go substancjami smakowymi i zapachowymi spowodowały, że stał się on bardzo modny i popularny. W konsekwencji w Polsce częstość aktualnego palenia e-papierosów w grupie osób w wieku 15-19 lat wynosiła z poziomu 6% obserwowanego w roku 2010, do około 30% w latach 2013-2014. Szczególnie niebezpieczne jest jednoczesne używanie papierosów elektronicznych i palenie papierosów tradycyjnych. Badania epidemiologiczne wskazują na znacznie wyższe stężenie nikotyny, czyli substancji uzależniającej, w przypadku palenia podwójnego w porównaniu z używaniem tylko jednego z omawianych produktów. Należy w tym miejscu również podkreślić, że młodzież jest znacznie bardziej podatna na uzależnienie niż osoby starsze. Niestety, podwójne stosowanie przez osoby młode na przestrzeni kilku lat wzrosło w naszym kraju z 4% do 22%.

Biorąc pod uwagę potencjalne konsekwencje zdrowotne oraz powszechność stosowania, w 2016 roku wprowadzono nowelizację „ustawy antytytoniowej”, regulującą używanie papierosów elektronicznych. W myśl obowiązującej ustawy e-papierosy podlegają takim samym regulacjom prawnym jak papierosy tradycyjne, czyli np. obowiązuje zakaz sprzedaży osobom poniżej 18 roku życia, zakaz reklamy oraz używania tych produktów w miejscach publicznych.

Wobec powyższego Doktorant podjął się analizy niezwykle ważnego i aktualnego problemu jakim jest używanie papierosów elektronicznych przez młodzież. Szczególnie cenna jest próba analizy skuteczności wprowadzonych regulacji prawnych na podstawie oceny częstości używania tych produktów przed i po nowelizacji ustawy.

Ocena rozprawy doktorskiej

Praca ma klasyczny dla rozprawy doktorskiej układ. Liczy 125 stron (bez załącznika) i zawiera 10 rozdziałów w tym zasadnicze elementy pracy takie jak: wstęp, cel pracy, materiał i metody, wyniki badania, dyskusja, wnioski i bibliografia. Dodatkowo zamieszczony został spis zawartych w pracy 18 tabel i spis 7 rycin oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Załącznik stanowi zgoda na realizację badania wydana przez Komisję Bioetyczną przy Uniwersytecie Medycznym w Łodzi.

We wstępie Doktorant w sposób przejrzysty wprowadza czytelnika w problematykę pracy. Pierwszy z podrozdziałów wstępu stanowi omówienie budowy i składu papierosów elektronicznych. Następnie przedstawione są dostępne dane na temat konsekwencji zdrowotnych używania tych produktów. Bardzo ciekawą jest część pracy poświęcona częstości stosowania e-papierosów. Omówione zostały zarówno dane międzynarodowe jak i wyniki badań zrealizowanych w Polsce. Wszystkie prace podkreślają, znaczny wzrost częstości stosowania (w tym również podwójnego użycia) e-papierosów wśród ludzi młodych. Dodatkową zaletą tego rozdziału jest czytelna analiza czynników warunkujących używanie papierosów elektronicznych wśród nieletnich. Jak podkreśla Doktorant, chłopcy, młodzież paląca papierosy tradycyjne i deklarująca picie alkoholu częściej eksperymentuje z e-papierosami, regularnie stosuje te produkty jak również jest bardziej podatna na inicjację nikotynową. Ponadto, palący papierosy tradycyjne oraz e-papierosy rodzice i znajomi oraz brak wiedzy na temat wpływu e-papierosów na zdrowie zwiększają ryzyko ich stosowania. Dane na temat omówionych czynników są zgodne zarówno dla badań międzynarodowych jak i zrealizowanych w Polsce. Ostatnim podrozdziałem wstępu jest omówienie obowiązujących w

Polsce rozwiązań prawnych dotyczących papierosów elektronicznych, Doktorant w pracy powołuje się na 112 pozycji trafnie dobranej literatury. W ogromnej większości są to prace anglojęzyczne opublikowane w recenzowanych czasopismach w ciągu ostatnich kilku lat. Podsumowując, tą część pracy oceniam pozytywnie, Doktorant trafnie przedstawia poruszone w rozprawie doktorskiej zagadnienia i uzasadnia podjęcie tematu.

Lek. stom Mirosław Niedzin sformułował cel główny pracy oraz 5 celów szczegółowych. Przyjęte cele zostały zdefiniowane poprawnie i stanowią próbę kompleksowej oceny zagadnień odnoszących się do używania papierosów elektronicznych przez młodzież szkolną. Obejmują zarówno ocenę wiedzy młodzieży na temat obowiązujących przepisów i wpływu e-papierosów na zdrowie, jak również częstości i czynników warunkujących używanie tych produktów i podwójne stosowanie. Bardzo cenne są dwa ostatnie cele szczegółowe tj. ocena podatności na używanie e-papierosów - rzadko analizowana w publikowanych pracach oraz analiza dynamiki używania e-papierosów na przestrzeni kilku lat obserwacji. Ten ostatni z postawionych celów pozwoli na ocenę czy wprowadzone rozwiązania prawne są skutecznym narzędziem mającym na celu zmniejszenie odsetka osób młodych palących e-papierosy.

Kolejny rozdział Materiał i Metody zawiera szczegółowy opis populacji badanej oraz narzędzi badawczych i zastosowanych metod analizy statystycznej. Doktorant w sposób umiejętny wykorzystał dostępne dane z wcześniej przeprowadzonego badania w powiecie piotrkowskim, co umożliwiło mu ocenę dynamiki używania e-papierosów na przestrzeni 3 lat. Powtórne badanie będące przedmiotem rozprawy doktorskiej zostało zrealizowane w tych samych szkołach powiatu piotrkowskiego z wykorzystaniem tego samego narzędzia badawczego tj. kwestionariusza zawierającego tak samo sformułowanie pytania. Dzięki tak zaplanowanemu badaniu możliwe było porównanie danych uzyskanych w latach 2014/2015 z obserwowanymi w latach 2017/2018. W badaniu użyte zostały standardowe definicje np. eksperymentowania z e-papierosami, aktualnego używania, podwójnego stosowania czy podatności, co umożliwiło bezpośrednie porównanie uzyskanych wyników z obserwowanymi w innych pracach, jak również analizę trendów czasowych. Należy także podkreślić, że doktorant zebrał dane i zanalizował wiele czynników, które potencjalnie mogą determinować używanie e-papierosów. Na uznanie zasługuje także wielkość populacji objętej badaniem tj. 2509 uczniów oraz wysoki wskaźnik odpowiedzi wynoszący powyżej 85%.

Następny rozdział zawiera omówienie uzyskanych wyników zgodnie z przyjętymi celami badawczymi. Na podstawie przeprowadzonych analiz Doktorant wykazał, że mimo

obowiązujących regulacji prawnych ograniczających używanie e-papierosów, nadal około 32% młodzieży deklaruowało aktualne stosowanie tych produktów. Co niepokojące, wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych odsetek podwójnych palaczy wynosił ponad 50%. Około 80% uczniów gimnazjum zostało sklasyfikowanych jako podatni na zapalenie e-papierosa. Badanie wykazało również, że młodzież nie jest w pełni świadoma obowiązujących przepisów dotyczących używania e-papierosów w budynku i na terenie należącym do szkoły, często również dochodzi do ich łamania zwłaszcza przez uczniów. Przeprowadzone przez lek. stom. Mirosława Niedzina analizy pozwoliły zidentyfikować czynniki ryzyka aktualnego używania e-papierosów oraz podatności na używanie tych produktów, co ma szczególne znaczenie w kontekście możliwych do zrealizowania działań edukacyjnych i interwencyjnych. Praca ma zatem duże walory praktyczne - pozwoliła zidentyfikować grupy docelowe działań profilaktycznych. Praca dowodzi, że rozwiązania prawne nie przyczyniły się do spodziewanego spadku częstości stosowania e-papierosów przez uczniów szkół gimnazjalnych lub ponadgimnazjalnych. Reasumując, przemyślane, poprawne i rzetelne przedstawienie wyników dowodzi dojrzałości naukowej Doktoranta.

W rozdziale „Dyskusja” Doktorant w sposób dojrzały omawia uzyskane wyniki oraz porównuje je z uzyskanymi w innych pracach. Cennym elementem tej części pracy są praktyczne wskazówki dotyczące możliwych działań profilaktycznych, w tym wzmacniających obowiązujące rozwiązania prawne. Lek. stom. Mirosław Niedzin w sposób umiejętny potrafił wskazać mocne i słabe strony zrealizowanego badania.

Przeprowadzone analizy upoważniły Doktoranta do sformułowania 4 wniosków. Wnioski odpowiadają postawionym w pracy celom badawczym. Doktorant podkreśla konieczność wypracowania rozwiązań edukacyjnych i promocyjnych dostosowanych do potrzeb młodzieży, z jednoczesnym wskazaniem na grupy docelowe tych działań. Ważnym jest informowanie o szkodliwym wpływie e-papierosów na zdrowie, w tym zwłaszcza podwójnego stosowania, z jednoczesnym wzmacnianiem i egzekwowaniem obowiązujących przepisów. Lek. stom. Mirosław Niedzin uważa za kluczowe jak najwcześniejsze rozpoczęcie edukacji w tym zakresie z jednoczesnym promowaniem mody na niepalenie. Wszystkie zawarte w pracy wnioski zostały wysunięte poprawnie.

Pod względem formalnym praca nie budzi zastrzeżeń. Napisana jest poprawnym językiem odpowiadającym standardom redakcyjnym, a zawarte w pracy tabele i ryciny są czytelne i stanowią cenne jej wzbogacenie.

W mojej opinii rozprawa doktorska lek. stom. Mirosława Niedzina pt. „Dynamika oraz czynniki warunkujące używanie e-papierosów wśród młodzieży - wyniki kilkuletniej obserwacji” spełnia wymogi, stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym (ustawa z dnia 14 marca 2003).

W związku z tym zwracam się do Rady Naukowej Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi o dopuszczenie lek. stom. Mirosława Niedzina do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'A. Niedzina', written in a cursive style.